

КАФЕ НА ПЛАЖИ

Прво поглавље

Било је лето и сунце је пекло на плажи. Већ смо били ручали. Док су остали дремали, устао сам и прошетао песком до краја плаже, где је велика, стеновита литица залазила у океан. С копна је дувао ветар који је подизао песак и бацао га у воду.

Попео сам се на стење и стао да разгледам наоколо. Још једна, много дужа плажа пружала се на другу страну. Сетио сам се да сам овамо долазио раније, кад није било ничега осим праве, празне обале о коју су се разбијали валови. На том крају била је једна мала колиба, одмах изнад плаже. Прешао сам преко песка и заобишао делове обрасле кактусима да стигнем до ње. Пред вратима је стајао човек црне браде, у црној целаби,¹ са жутим турбаном на глави и жутим папучама на ногама.

Селам алејкум.

Алејкум селам.²

Шта је ово, кафе?

Човек је климнуо главом. Погледао сам унутра и видео клупе и један сточић. Онда сам сео на сандук напољу.

Можеш ли ми спремити чашу чаја?

Док ми је спремао, довикнуо сам му: Пристави и себи.

Кад је изнео чај, сео је на други сандук. Пружио сам му свој сепси,³ а кад је попушио, пружио сам му набулу,⁴ да опет напуни лулу.

Како те зову?, упитао сам га.

Фуад. А тебе?

Дрис.

Погледао ме је пажљиво.

Онда сам рекао: Живиш ли овде?

Не, у чару.⁵ Тамо на планини.

Ожењен си?

И имам синове.

То је добро. Колико сам дужан?

Рекао ми је и дао сам му двоструко. Био сам сигуран да ће, ако га питам има ли свог кифа⁶ да пуши, рећи да нема. Па сам га и питао, и није га имао. Насуо сам му мало на парче хартије.

Навратићу опет, рекох. За неколико дана, иншала.⁷

¹ Широки вунени огртач с капуљачом какав носе Арапи. (Све фусноше су љреводиоичеве.)

² Арапски поздрав и отпоздрав, у значењу: мир с тобом.

³ Мароканска лула за пушење канабиса и дувана.

⁴ Кутијица за дуван или канабис.

⁵ Марокански назив за село.

⁶ Канабис, од арапске речи *kauf*, весеље, уживање, задовољство; отуда наш турцизам ћеф.

⁷ Ако Бог да.

Рекао је: Ако дођеш, можеш ли донети мало нане?

Размишљао сам о томе док сам се враћао на другу плажу. Какав је то човек који се не стиђи да затражи од незнанца да му купи нану?

Друго поглавље

Кад сам се следећи пут одвезао на ту плажу, био сам наумио да одем у тај кафе и понео сам нану и киф. Власник се осмехнуо кад их је видео. Ништа није рекао, али видело се да је одушевљен. Сео сам на клупу унутра и разговарао с њим док је спремао чај. Донео га је и сео.

Док смо пушили и пили, погледао сам Фуада. Хтео сам да ми се допадне, али нешто у његовим очима ме је спречавало. Одлучио сам да сачекам, па да видим.

Баш лепо место имаш.

Знам.

Добар поглед, и удаљено је од свега.

Да, врло је лепо. Али људи који живе овде, не знам. Од оне сорте која мисли да може добити нешто за ништа. Лезилебовићи.

Да, али таквих има свуда, рекох му. Не само овде.

У Европи их нема, рекао је. Назарећани нису такви.⁸ Они су прави људи.

Зашто мислиш да су толико добри?

Фуад је зуррио у мене. Троше новац! Назарећанин овде дође, остави ауто и сиђе на плажу, а кад се врати по ауто, дâ ми чак и триста франака.

Да, да. Схватам. Назарећанин има пара. И због тога ћеш рећи да је бољи од муслимана?

Муслимани!, прогунђао је. Долазе овамо пијани. Или доносе и пију овде, па онда изазивају невоље.

За то си сам крив.

Како?

Не пуштај их да уђу. Имаш дозволу да продајеш само чај, кафу и кока-колу. Ако жандарми виде да се овде пије алкохол, затвориће кафе, написаће ти велику казну и бациће те у затвор. Зар не?

Знам, рекао је. Онда је заклонио очи и погледао у даљину, у правцу пута. Видиш оног човека тамо који иде главним путем?

Ко је то?

Он је из Чар ел Балија. Сећаш ли се малог, ниског човека који је понекад долазио из града да пеца? Звао се Корти?

Знам га.

Корти је долазио овамо с корпом пуном хшише. Сам ју је правио. Киф с интегралним брашном и млевеним бадемима. И била је добра. Ишао би селом, и ако је негде нека седељка, он би се придружио и ту продавао своју хшишу. Једног дана онај човек ког тамо видиш да иде путем купио је од њега велики пакет и појео све. Најео се досита, толико се најео да је ушао у кућу где је његов отац седео с неким

⁸ Чест јеврејски и муслимански назив за хришћане.

пријатељима и почео оца да вуче за целабу. Без стида и срама. Умирем, умирем!, понављао је. Устани и води ме кући. Хоћу да умрем као добар муслиман! Остали су скочили и натерали га да пусти оца, па су га изгурали из куће. Доспео је до друге куће, где се одржавало венчање. Био сам тамо кад је ушао. Касније је почела киша. Сећам се да се мало касније окренуо к мени и рекао: Идем напоље. Вратићу се. Онда је изашао, видео да пада, и скинуо је целабу. Онда је отишао до једне дубоке баре и почео да се ваља у блату. А киша је све време падала. Неко је изашао, па је утрчао назад. Дођите да видите! А кад смо отишли и видели га да лежи тамо, подигли смо га и унели унутра. Касније смо га однели назад његовој кући. Од те ноћи му фали нешто у глави.

Погледао сам Фуада.

Али није узрок то што је појео, наставио је Фуад. Није крива хшиша. Мозак му од почетка није ваљао. Породица је крива. Његова породица не ваља. А сад се рођени син према њему односи као што се он односио према своме оцу. Без поштовања. То је данас уобичајено. Све се променило у односу на оно како је било некад.

Док смо седели и причали, тројица младића су ушла у кафе. Кад су поздравили Фуада, окренуо се к мени и рекао: Они су из мог чара. Ово је Хамед, ово је Мустафа, ово је Абдеслам.

Представио сам се и руковао с њима. Сели су, а ја сам замолио Фуада да им послужи чај. Док су га пили, дао сам им кифа колико год могу да попуше. Онда сам их питао чиме се баве. Одговорио је онај који се звао Мустафа.

Не радимо. Само стојимо и продајемо ствари туристима кад дођу. Понекад се зауставе на Рту Спартел, па иду у Хераклове пећине.

Иде ли посао добро?

Ако дође довољно назарећана, није лоше. Зими, кад пада много кише, не ваља. Или остајемо код куће, или одлазимо у мали кафе тамо у чару.

Био сам изненађен. Имате тамо кафе?

Да. Припада човеку по имену Абделтиф.

Какав је? Је ли добро место?

Само седимо заједно, свирамо и певамо.

Фуад се презриво насмејао. Какву музику можете ви да свирате?

Али Фуаде, рекох. Чак и ако сада нису сјајни, можда ће на крају бити добри. Млади су.

Млади!, викнуо је. То данас ништа не значи. У наше време умели смо да певамо. Имали смо праве песме, песме из других векова. Свирали смо праву музику.

Погледао сам у момке и слегнуо раменима.

Треће поглавље

Лето је већ било одмакло. Једног дана отишао сам на тржницу и купио храну за пикник. Обећао сам да ћу тог дана одвести Бетсул на океан. Чекала ме је код своје куће са шерпама и лонцима. Одатле смо отишли да покупимо два пријатеља из кафеа у Сиди Амару, на врху планине. Један од њих понео је неколико метара риболовачке мреже. У једном тренутку, док смо се спуштали низ планину према рту,

могли смо видети кафе тачно испод нас, а Бетсул је рекла да чак може видети Фуада како стоји испред, али да је сувише мали да га препозна. Неколико минута касније ушли смо у кафе и сели.

Наручио сам чај и извадили смо луле. Док смо седели и причали, Фуад је изненада казао: Дрисе, којим послом се бавиш?

На основу тога сам схватио да му је неко говорио о мени. Насмејао сам се. Свим и свачим. Ситницама.

Ситницама? Каквим?

На пример, одем у неку малу луку као што је Ксар ес Сегир и купим рибу и донесем је назад у Тангер да продам. Или ако знам да неко одлази из града и жели да се ослободи свог намештаја, одем и купим све у комплету, па онда то продајем. Ако немам новца да то сам платим, нађем пријатеља који има продавницу половних ствари, па он купи, а мени да проценат. Сналазим се, елхамдулилах!⁹ Није све баш добро, али није лоше.

Фуад је одмахнуо главом. Чудно гледаш на ствари, рекао је.

Шта је ту чудно?

Зар не желиш да зарадиш?

Човек мора да ужива у сваком послу који наиђе. Рад у башти, чишћење канализационих цеви, одлазак у рат, све је то исто.

У кафеу је било вруће, а напољу је дувао ветар. Устао сам и изашао. Бетсул је пошла за мном. Песак око кафеа био је сувише врео за ходање. Стрчали смо до воде и ходали тамо где је био влажан.

Размишљао сам. Био сам већ чуо неке приче о Фуаду од људи које сам знао у околини Чар ел Балија. Највише су ме заинтересовале приче о томе како се срамно понашао према свом оцу кад је био млад. А сад су ми причали да ни Фуада не поштују његови синови. Сетио сам се како ми је Фуад показао оног човека који је ишао путем, и помислио сам да се многе његове приче о другима заправо односе на њега самог. То ми је појачало радозналост.

Окренуо сам се к Бетсул. Учини ми услугу.

Услугу?

Желим нешто да сазнам, а ти ми мораш помоћи. Можда не звучи много важно, али желим то да сазнам. Хоћеш ли остати горе у кафеу с Фуадом док ми одемо у риболов? То бих желео. Наведи га на разговор. Сазнај како размишља, ако можеш.

Бетсул је била бистра девојка. У реду је, Дрисе. Учинићу то за тебе.

Онда се Бетсул попела у кафе и остала сама с Фуадом док су два мушкарца с мрежом пошли са мном низ плажу. Отишли смо до наредне стеновите пунте и поставили мрежу. Сунце је пекло, а ветар је био јак. После неког времена имали смо довољно рибе, пуне три корпе, па смо се вратили у кафе.

Фуад је изашао и стајао, зурећи у корпе. Имао је пластичан лавор, па сам му га напунио рибом. Мада сам био гладан, одлучио сам да не правимо пикник у кафеу. У Бетсулиним очима видео сам да има нешто да ми каже, па сам журио да то чујем. Платио сам Фуаду чај, ставио остатак рибе у ауто и опростио се.

⁹ Хвала Богу.

Двојицу пријатеља оставио сам на тржници с рибом. Отишли смо на плажу у Сиди Канкушу да приредимо пикник. Успут сам се окренуо к Бетсул и упитао: Има ли новости?

Засмејала се. Онда ми је рекла о чему су она и Фуад разговарали. Прво му је, рекла је, затражила цигарету. Фуад је пушио само каза спортс и киф, али је отишао и нашао једну отворену паклицу маркизе¹⁰ и понудио јој једну. Онда је затражила кока-колу. Запалила је маркизу и рекла: Фуаде, ти врло добро познајеш Дриса, зар не?

А Фуад је рекао: Знам га, да. А ипак не знам ништа о њему. Знам само да је увек исти. Увек се смеши и пун је кифа. И воли да прича.

Па је Бетсул рекла: Ја га не познајем баш добро, али то знам!

Сложио се с њом. У праву си. Никад не престаје. То не могу да поднесем код њега. А понаша се као да мисли да неко непрекидно снима филм о њему. Цео живот је провео с назарећанима, па ко може знати шта му је у глави!

Да, рекла је Бетсул. С њим се никад не зна.

А Фуад се померио ближе њој и рекао дубоким гласом: Није он ништа нарочито. Никад му нисам веровао, па не могу рећи да ми се баш допада. Да, знам, увек је врло дарезљив. Али какву год игру да игра, одмах ћу ти рећи да то код мене неће упалити. Свега сам се нагледао.

Бетсул је рекла: Хтео је да пођем на плажу с њим и осталима док хватају рибу, али сам се уморила од његовог причања. Изашла сам с њим неколико пута, али никад се нисам стварно лепо провела.

Немој више да излазиш с њим, рекао јој је Фуад.

Можда то стварно не би требало да радим.

Све то је поправило Фуадово расположење, па се шалио с њом неко време. На крају је рекао: Да видимо. Дрис ће те касније одвести кући, зар не? А мислим да ти се свиђа код њега, је ли?

Бетсул је рекла: Могла бих тамо да проводим читаве дане и ноћи.

Зашто не урадиш ово?, рекао је Фуад. Онда је предложио, кад оставим Бетсул код њене куће, да се она таксијем врати у кафе.

Шта си рекла на то?, упитао сам је.

Замисли да пођем с тим човеком!, узвикнула је. Радије бих се најела љуте паприке него њега да пустим да ми се приближи! Рекла сам му да ћу размислити. Коначно си ти стигао с плаже. У сваком случају, сад знаш какав ти је он пријатељ. Није ти пријатељ, нити жели твоје пријатељство.

Знам. Жели само оно што му могу дати. Али купио сам га јефтино. За везицу нане.

Четврто поглавље

Бетсул је била разведена, иначе ми њена мајка не би дозволила да долазим код њих кући. Обично сам је тамо затицао и једног дана ми је рекла: Бетсул ми каже да вас двоје имате неко место на обали куда одлазите.

¹⁰ Каза спортс, маркиза – мароканске марке цигарета.

Знао сам да то значи да жели и сама тамо да оде.

Ако хоћеш да видиш то место, доћи ћу сутра да те повезем, па ћемо тамо ручати.

Пристала је, и договорили смо се за сутрадан. Ујутру сам отишао на тржницу и купио млечено месо и поврће. А нисам заборавио ни чај и нану за Фуада. Кад сам дошао код њих, Бетсул и њена мајка су ме чекале с овчјим кожама и јастуцима и корпама пуним шерпи. Све сам спаковао у ауто и кренули смо ка плажи.

Фуад је стајао испред кафеа, и посматрао наш ауто док се труцкао путем.

Селам алејкум. Представио сам Бетсулину мајку Фуаду и рекао му да желимо да изнајмимо једну од соба које је управо био изградио доле, уза саму литицу.

У тој соби смо раширили овчје коже по поду. Заложиио сам ватру у мицмаху¹¹ док је Бетсулина мајка гледала.

Како волиш ћуфте?, упитала ме је.

Како год хоћеш. Зашто пола не ставиш као ћевап на ражњиће, а остало у тажин?

Већ сам био приметио неке пријатеље који се лоптају на плажи. Убрзо сам стрчао доле да им се придружим. Бетсул је пошла за мноом и легла је у песак, на сунце.

После неких сат времена, кад смо се Бетсул и ја попели назад у собу, тамо смо затекли Фуада како седи и разговара с њеном мајком док она спрема храну. Устао је и изашао кад смо ушли. Видели смо га како се шетка тамо-амо по песку напољу. Опрали смо руке и позвали га да дође да једе с нама, али он рече да су у кафе управо стигли неки гости. Напунио сам тањир поврћем и салатом, ставио одозго неколико ћевапа на ражњићу, и дао му.

Кад смо завршили с јелом, Бетсул нам је насула чаја, а ја сам извадио сепси и запалио. Њена мајка је зурила у мене. Изненада је рекла: Ти не ваљаш. Уништио си ми ћерку. Сад је на лошем гласу.

Бетсул је повикала: Шта се десило с тобом, мајко? Шта то говориш?

Њена мајка се насмешила. Девојко моја, само понављам оно што ми је Фуад управо рекао.

Не сада! Не овде!, преклињала ју је Бетсул. Желимо све то да чујемо.

Да, рекао сам. Чекај док се не вратимо кући. Онда нам можеш причати.

Узео сам сепси и киф и попео се у кафе. Неколико момака из чара пушило је напољу. Фуад је викао на једног од њих.

Одувек си ружан и досадан, рекао му је. Исти си као отац, и његов отац пре њега. Бескористан си. Нико из твоје породице никад није ваљао.

Шта сам урадио?, повикао је момак. Зашто ми све то говориш?

Устај!, грмео је Фуад. Губи се из мог кафеа док ти нисам сломио нос!

Кад је момак отишао, Фуад је сео и окренуо се к мени. Ђубре!, промрмљао је.

Али Фуаде, ми смо сви ђубре, рекох му. Сви смо исти.

Да, али овај је гори. Његов отац је мој стари пријатељ. Јели смо из истог тањира и пушили из истог сепсија. Још увек долази овамо и седи са мноом. Прошле недеље су један Американац и три Американке били у оној соби у којој сте ви данас. Сваког поподнева мушкарац и његова жена силазили су у собу и остављали оне друге

¹¹ Традиционална северноафричка мала посуда или мангала која се користи за паљење тамјана и ватре.

две овде горе, у кафеу. Једног дана, отац тог дечака је седео овде, и могу ти рећи да је имао само једну помисао у глави кад их је угледао.

Насмејао сам се. Али то је био отац, не син.

Не, не! Нећу да трпим такве ствари у свом кафеу.

А да ли су Американке биле заинтересоване за њега?

Не! Нема тога овде. Не дозвољавам.

Схватам. Био си љубоморан на њега.

Шта? Никад нисам био љубоморан ни на једног мушкарца. Осим тога, жене ме не занимају. Имам ожеђене синове и удате ћерке.

Да, рекох. Имају то и петлови и пацови. Мушкарац може бити деда, а да још увек тражи жене по улицама.

Не!, викнуо је Фуад. И њега сам очас посла избацио као и његовог сина. Онда су те две девојке биле безбедне.

Поново сам се насмејао, али Фуад као да ме није чуо. Очи су му се зацаклиле. А ноћу сам закључавао кафе и оне су седеле унутра, са мнош, и пушили смо киф.

Киф који су они донели, помислио сам. Никад немаш свој. Али само сам климнуо главом.

Једне ноћи, пошто сам отишао на спавање, једна од њих попела се одоздо и затражила чашу чаја. Онда је отишла и села на душек где спавам. Спремио сам две чаше и попушили смо неколико лула кифа. Онда је почела да ме додирује, и рекла је: Лези овде са мнош. Али такве ствари овде не могу да дозволим, па сам јој рекао да ћемо то урадити неки други пут.

Насмејао сам се гласније но икад, а сви остали су се насмешили.

Зашто се смејеш?, захтевао је да чује.

Зато што, ако ти је Американка пришла, не верујем да си рекао да ћете то други пут. Мислим да си урадио све што си хтео, и то не само с њом, него и с овом и с оном, и с другима, и још с многима.

Фуадово лице је било попут кипа. Није ни потврдио ни порекао, али је устао и изашао. Онда су се сви насмејали.

На повратку у град, Бетсулина мајка је рекла: То место је фино, али онај човек је грозан! Седела сам тамо и покушавала да правим ћуфте, а он је ушао и сео поред мене и почео да прича. Питао ме је: Колико добро познајеш Дриса? А ја сам рекла да те врло добро знам. Он рече: Већ дуго долази овамо.

Знам, рекох. Шта ради овде?

Није одговорио. Уместо тога, рекао је: Да, и научио је твоју ћерку да пуши дуван и киф, и једу маџун.¹² Тај дечко је опасан.

Видела сам да управо о томе жели да разговара, па сам га питала зашто си опасан. Зашто?, рекао је. Зато што твоја ћерка није једина девојка коју доводи овамо. Заврши с њом, одвезе је кући, па сат времена касније доведе другу.

Стварно?, рекох.

Да, наравно. Баш такви као он искваре сваку девицу. Једна за другом, одоше, готово!

¹² Опојни слаткиш блискоисточног порекла, од листова канабиса помешаних са семеном мака и стрихниновог дрвета, гијем, медом и тако даље.

Да сам тад отворила уста, рече Бетсулина мајка, рекла бих нешто ужасно, па сам оћутала. Коначно, рекох: Мени делује као сасвим фин младић.

Да, рече он. Споља делује у реду. Али леп спољашњи изглед се не рачуна. То не значи да ичег доброг има унутра, знаш. Не разумем зашто би се фина девојка попут твоје ћерке вуцарала наоколо с неким попут њега. И одмах после тога сте ти и Бетсул дошли одоздо с плаже.

Тако ми и треба кад се добро опходим према њему, рекох јој. Помогнеш неком, а он онда баш настоји да ти све поквари.

Нема везе, Дрисе, рече Бетсул. Ти знаш да си био добар према њему, чак и ако он не зна. Само, мислим да више не би требало да га виђаш. Зар после свега што је рекао мојој мајци?

То ме само подстиче да више сазнам о њему. Идем тамо опет сутра, и желим да пођеш са мном.

Ти си луд, рекла је. У колико сати?

Пето поглавље

Сутрадан ујутру, кад смо ушли у кафе, прво што је Фуад рекао било је: Имаш ли кифа? Запалио бих.

Извадио сам лулу и дао му. Хтео сам да га питам шта ради с оним кифом који сам му стално давао. Пружио сам му набулу.

Имаш много кифа у овој набули. Откидао је помало и завиривао унутра.

Ти немаш уопште?

Не.

У реду. Извадио сам папир и насуо му мало кифа.

Идем доле да мало пецам, рекох, гледајући Бетсул. Ако хоћеш после да дођеш, знаш где сам.

Извадио сам штап за пецање из гебека, сишао на плажу и стајао, качећи шкампе на удицу. Забацио сам и сарови су убрзо почели да гризу један за другим.

Мало касније подигао сам поглед и видео да Бетсул долази.

Јеси ли ухватио нешто?

Погледај у ову рупу. Био сам ископао дубоку рупу у песку, да у њу убацујем рибе. Била је делом пуна воде, а делом пуна рибе.

Има ли нечег новог?, упитао сам је.

Села је. Дрисе, тај човек је толико глуп! Види ме да овамо стално долазим с тобом, чак и с мајком, али га то ништа не спречава. Само наставља да меље.

О чему?

Прво је хтео да зна зашто се нисам вратила оне ноћи. Рекао је да ме је чекао до пола четири ујутру. И кад год је ауто прошао путем горе, скакао је и отварао врата. А ти ниси дошла, понављао је. Не држиш реч као права жена. Мислиш само на тог лудог Дриса. А он ће ти упропастити живот, чујеш ли? Кад те остави, нећеш више ваљати никоме.

Погледала сам га и рекла: Откуд би ти знао ваљам ли ја шта некое? Ти си стар човек, старији од мог оца.

Зајапурио се и рекао: Зар не знаш да смо ми стари бољи од данашњих младића? Бољи? Како сте бољи?, упитала сам га. Јесте ли згоднији? Можда боље обучени? Или негде имате скривеног блага? Или хоћеш да кажеш да боље лажеш и прaviш скандале људима иза леђа?

Он онда ништа није рекао. Само је устао и изашао.

Баш си га повредила, рекох. Ниси морала да кажеш све то.

Кад смо се попели до кафеа летимично сам погледао Фуада и видео да је још толико љут да се просто изобличио. Био је то неки други Фуад. Нисам обратио пажњу на ту промену и дао сам му мало свеже рибе за вечеру. Онда сам му платио шта сам био дужан.

Треба ли ти нешто?, упитао сам га.

Да. Треба ми нане, мало шећера и нова боца бутан-гаса.

Уака.¹³ Узео сам од њега празну боцу и ставио је у ауто. Бетсул је ушла не обрaтивши му се, и одвезли смо се.

Вратио сам се у кафе рано наредног јутра и дао Фуаду оно што сам му донео. Лице му сада није било љутито, али још увек је деловао другачије, можда зато што је изгледао замишљено.

Сели смо заједно и неколико пута сам му пунио моју лулу. Онда сам му дао неколико репти¹⁴ кифа које сам био одвојио за њега.

Знаш, Дрисе, рекао је, пре него што сам се оженио, па чак и после, људи у чару су ме оговарали да нисам мушкарац. Говорили су да никад нећу имати синове. А кад ни после прве године моја жена још није била затруднела, сви су ми се смејали. Друге године родила је дете, девојчицу, и престали су да се смеју. И после тога сваке две година рађала је по једно.

Имао си среће, рекох.

Тада сам још био клесар, вадио сам стене за млинске каменове из пећина. По цео дан. Понекад смо одлазили рано ујутру, пре изласка сунца, а кад изађемо већ би била ноћ.

Наставио сам да пуним лулу и да му додајем.

Тад су овде биле стотине шпанских војника, наставио је. Натерали смо их да раде за нас.

Шта?, рекао сам. Како сте то урадили?

Кунем ти се, Дрисе. Било их је десеторица који су оставили пушке и почели да раде на мом пољу. Сваком сам давао по векну кукурузног хлеба. Били су изгладнели. Доносили су ми свашта: цигарете, маслиново уље, одећу и много петролеја. А ја сам им у замену давао хлеб. Водио се велики рат, широм Европе. Сећам се, једног дана смо радили у пећинама, и одједном се зачула некаква експлозија, а у пећини смо осетили налет, па враћање ваздуха. Кад смо изашли, видели смо да је немачки авион бомбардовао један енглески брод. Још се кретао тамо горе, кружио је све док брод није потонуо. Те ноћи смо спавали на песку, чекајући јутро. Кад је свануло, цела плажа била је прекривена сандуцима и кутијама и бурићима, а у неким је

¹³ Марокански израз у значењу: да, у реду.

¹⁴ Замотуљак, свежећић.

било хране и оружја. Послао сам војнике да све то пренесу на планину у чар, у моју кућу. Сваком сам дао по векну хлеба. Понекад би моја жена скувала велики казан зелениша, па бих га однео доле војницима ујутру, кад пођем на рад у пећине. Водио бих два магарца, да ствари донесем назад. Људима у чару се то није допало.

Зашто?

Зато што сам имао много ствари у кући. Имао сам све што човек може помислити. Целе две собе биле су препуне сандука.

Шта се десило са свим тим?

Појели смо, рекао је. Продали смо и појели.

То је истина. Тада није било ничега за јело, рекао сам му. Могао си и да покажеш новац, па опет није било ничега.

А једног дана нашао сам сандук који је плутао. Био је пун картона цигарета. Америчких цигарета. Све у савршеном стању. Од новца који сам добио за то купио сам велики комад земље и две јунице. И људи су ме мрзели још више.

Зашто увек мислиш да су сви против тебе?, упитао сам га. Не би требало тако да размишљаш. То је испразно. Замисли да нису против тебе, а ти само умишљаш да јесу!

Знам какви су људи, рекао је Фуад.

Како ћеш знати шта је осећам према теби, на пример, ако нисам ништа рекао?

Знам само да сам подигао овај кафе и преселио се овамо да побегнем од њих. Скоро никад не одлазим тамо горе. Овде је тихо и сâм сам.

Слободан си. Можеш да радиш шта год хоћеш.

Тако је, рекао је.

Хтео си да радиш оно што не можеш горе у чару. Зар није у томе ствар? Па си закључио да су сви против тебе.

Погледао ме је. Не, не!, рекао је. Сви су ми се били смучили. А сад не морам да слушам шта причају.

Напуни лулу, рекох му.

Напунио је лулу, додао је мени и ушао у кафе. Чуо сам да се креће. Одлучио сам да одем да пецам даље уз обалу, па сам му платио и отишао, размишљајући како је он чудан човек.

Шесто поглавље

Бетсулина мајка је отишла у Кенитру код сестре. Бетсул је била сама у кући и често сам свраћао да је видим. Једног поподнева, пошто смо ручали, њена пријатељица Зинеб покуцала је на врата. Мало смо разговарали и почела је да описује кафе на плажи где је била претходног дана.

Газда је неки лудак, с црном целабом и турбаном, па је сео за сто с Абдалахом и са мном, и кад год Абдалах није гледао, намигивао ми је.

Бетсул и ја смо се згледали. Онда је Бетсул рекла: Зинеб, нека те Абдалах поново одведе тамо. И док разговараш с њим, питај га о Дрису и мени. Хоћу да чујем шта ће рећи. Можеш ли то?

Наравно. Ускоро ћемо ићи опет.

Касније, кад је Зинеб отишла, Бетсул и ја смо сели у ауто и мало се возили по граду. Био је врео дан. Коначно, рекох јој: Хоћемо ли на плажу?

Фуад је тог поподнева деловао потиштено. Полако је устао и отишао да нам спреми чај. Напунио сам сепси и однео му унутра, и попушио је четири луле. Пружио сам му своју набулу, па је наставио да пуни лулу из ње и пуши. На крају сам га упитао хоће ли да му одвојим мало кифа у пакетић. Кад је видео да сам му дао три кутије од шибица пуне кифа, израз му се променио и почео је да се смеши.

Дрисе, знаш шта? Ти си ми стварно добар пријатељ, знаш. Као да си ми син.

Погледао сам га да видим да ли се шали. Деловао је озбиљно. Верујем ти, рекох му. А ја сам се увек односио према теби као да си ми отац. *Allah inaal l'ouled dl haram!*¹⁵

Амин, рече Фуад.

Окренуо сам се к Бетсул. Морао сам да кажем нешто да се не бих засмејао. Сунчано је данас, зар не?

Није баш, рекла је.

Осврнуо сам се по соби. Знаш, кад би ово претворио у место за камповање, могао би да зарадиш богатство, рекох Фуаду. Назарећани би стално долазили. Могао би да држиш ресторан у ком би служио шиш-кебаб. Не би било тешко.

Фуад је слегнуо раменима. Ко ће ми помоћи да све то радим?

Твоји синови.

Не могу на њих да се ослоним да ишта ураде, рекао је. Моји синови не ваљају. Долазе само да узму новац и јуре гошће.

Па како то, Фуаде? Синови су твоја крв. Део су тебе. Да разговараш с њима како треба, сви би ти помагали. Један би кувао, други спремао чај и кафу, један би служио госте, а други би се старао о аутомобилима. А ти би био благајник. И сваке недеље би им давао плату. Кад би зарађивали, сви до једног би осетили промену у срцу.

Фуад је уздахнуо. Не, Дрисе. Моји синови су безвредни.

Погнуо сам главу и постранце бацао поглед к Бетсул.

Такви су данас синови, рекла је.

Није истина!, рекох. Већина младића жели да ради и није им много стало до тога какав посао раде. Не заборави, бистри су, а ми се већ затупљујемо. Данашњи свет је другачији, и данашња генерација је другачија. Мораш се носити с тим, Фуаде.

Направио је гримасу.

Имам идеју, наставио сам. Лето је скоро стигло. Изнајми ми собу. Плаћаћу је сваки дан и лично ћу ти водити ресторан. Шиш-кебаби, салате и сендвичи.

Изнајмићу ти собу, рекао је.

Пошто?

Хиљаду франака дневно.

Онда смо се договорили, рекох. Био је стар као мој отац, па сам поверовао његовим речима.

Наредне две недеље био сам заузет куповином шерпи и тигања и миџмаха за печење шиш-кебаба. Такође сам узео три стола. Онда сам једног дана отишао да

¹⁵ *Allah inaal l'ouled dl haram!* – типичан израз у дариџи, мароканском дијалекту арапског, у значењу: проклета била копилад.

Фуаду платим кирију за шест месеци унапред. Сели смо унутра, само нас двојица, и попушили неколико лула.

После неког времена, рекох: Још увек имамо договор, Фуаде?

Какав договор?

Соба за ресторан. Имам новац за кирију, хтео бих сад да ти платим.

Мојим синовима се није свидела та идеја, рекао је.

Онда сам чуо неку буку напољу, недалеко. Погледао сам кроз прозор и видео његове синове како трче тамо-амо. Били су заузети подизањем бараке стотинак метара иза кафеа.

Устао сам и изашао да се поздравим с њима. Питао сам их шта то граде.

Ово ће бити ресторан, рекли су. Ми ћемо га водити кад буде завршен.

Добра идеја, рекох им. Онда сам се вратио у кафе. Погледао сам у Фуада и праснуо у смех. И он се насмејао. Онда се изненада зауставио, па је рекао: Чему се смејеш?

Седмо поглавље

Неколико седмица касније видео сам Зинеб како хода улицом, близу школе у Ајн Ктиуату.¹⁶ Зауставио сам ауто и она је ушла и села до мене.

Куда си кренула?, упитао сам је.

То може да сачека, рекла је. Да одемо до Бетсул?

Онда сам упитао да ли ју је Абдалах поново водио у онај кафе на плажи.

Причаћу ти кад стигнемо код Бетсул.

Бетсул се била офарбала каном. Умотала је влажну косу крпом и села с нама.

Мало касније је упитала Зинеб: Јеси ли ишла тамо поново?

Зинеб је климнула главом, смешећи се.

Причај нам!

Абдалах и ја смо седели у кафеу и пили чај. Абдалах је попушио неколико лула кифа, па је рекао да ће сићи до плаже на неколико минута. Остала сам тамо с оним старцем. Причали смо и смејали се, па сам почела повремено да му додирујем руку. То му се много допало. Смејао се као манијак. Мислим да се чак упишкио.

Шта?

Стварно! Имао је велику, мокру мрљу на панталонама. Онда је неко ушао и питао га је ли видео Дриса. Рекао му је да није.

Кад је човек изашао, рекла сам: Ко је тај Дрис? Стално га помињу.

Деловао је изненађено. Не познајеш га? И боље ти је тако.

Онда сам га питала зашто, а он је рекао: Јер нико не може да схвати о чему он мисли. Показује само лепе манире и свима се смеши.

Питала сам га шта ту не ваља.

Не разумеш, рекао је. Код таквог човека нешто много не ваља. Мушкарци нису такви. Не понашају се тако. Жене, да. Мушко мора бити мушко. Мора да ти покаже шта му је на памети. Овај је цео живот провео с назарећанима.

¹⁶ Ајн Ктиуат – четврт у мароканском граду Тангеру.

Онда сам га упитала да ли би зато могао да не буде мушкарац, а он је рекао: Да, могао би.

И питала сам га шта си то толико чудно урадио. А он рече: Увек ми доноси свашта из града, јер ме жали. Мисли да смо животиње сви ми овде у чару. Такви попут њега увек мисле да су бољи од свих осталих. А наравно, најгори су.

Онда му рекох: Ако ти се не допада, зашто допушташ да ти чини толике услуге? Је ли то поступање мушкараца? Мени делује више као поступање жене.

То му се није допало. Питала сам га шта је било, а он се издрао на мене.

Зар треба да седим овде и слушавам како ми говориш да нисам мушкарац?

Само сам питала, рекох му. Кад чујем да неко тако говори о неком другом иза његових леђа, запитам се какав је то човек, и да ли би му исто рекао и у лице, то је све.

Зурио је у мене.

А што му то не бих рекао у лице?

И рекла сам му: Мислим да не можеш. Јер не верујем да је истина то што причаш.

Онда је Абдалах стигао с плаже и Фуад му је одмах рекао: Твоја девојка ми овде каже да нисам мушкарац!

А пре но што је Абдалах стигао да одговори, рекох: То је тачно. Он то и није! Да јесте, не би причао тако како прича, нити би се понашао онако како је покушао са мношћом малочас.

Фуад је заустио: Шта? Шта то причаш?

А ја рекох: Истина је! Сву си ме испипао.

Онда се он продрао: Губи се одавде!

Скочила сам, а Абдалах је питао: Шта се дешава?

И рекла сам: Тај човек је ђубре! Плати му и идемо.

Истрчала сам и ушла у ауто, али Абдалах је још остао и причао с њим. Коначно је изашао и кренули смо назад за град. Питала сам га о чему су причали, и казао је да му је Фуад рекао да ме више не доводи, да у свом кафеу не жели девојке попут мене и да би му било боље да потражи другу девојку.

Шта?, узвикнула је Бетсул.

Да. И питала сам Абдалаха: Шта си онда ти њему рекао? И озбиљно сам га погледала. Само је наставио да вози, а онда је рекао: А шта је требало да кажем?

Зар си га само пустио да прича?, рекох. И само си стајао и смеио му се? Љути-ла сам се. Није одговорио и ниједно од нас више није проговорило док нисмо дошли до моје куће. Кад сам изашла, рекла сам: Сафи!

Хтео је да зна шта тиме хоћу да кажем, а ја рекох: Хоћу да кажем да се од сада више не познајемо. И то је све.

Бетсул је разрогачила очи. Знала је да Абдалах има много пара и да је дарезљив према Зинеб. То је штета, уздахнула је.

Зинеб се само насмејала и погледала у мене.

Нема везе, Зинеб, рекох. Све је у реду. Дешавале су се и горе ствари.

Али, молим те, не иди више у тај кафе, Дрисе, рекла је.

Не брини за мене, рекох јој. Ако желиш друштво, Бетсул је увек овде, можеш доћи код ње.

Зинеб је погледала Бетсул, а Бетсул је климнула главом. Посматрао сам Зинеб док је седела и пушила и размишљао сам како је необично што се успротивила Фуаду и стала на моју страну, и што је раскинула с Абдалахом, који јој је давао све што пожели. Нисам био сигуран да је разумем.

Осмо поглавље

Тек после неколико седмица поново сам отишао у Фуадов кафе. Бетсулина мајка је још била у Кенитри, а Бетсул је позвала Зинеб да борави у кући код ње. Ауто је био у сервису на поправци, а она је потрајала много дуже него што су ми испрва рекли.

Једног дана пошто сам добио ауто назад, одлучио сам да се одвезем до плаже сâм и да видим шта се ових дана дешава у кафеу. Кад сам ушао, видео сам да је Фуад поставио још столова и клупа. Ваздух је био задимљен од кифа. Гомила младих Мароканаца и Мароканки попунила је просторију. Било је као у лудници. Сви су вриштали од смеха и покушавали да говоре, али реченице им нису имале ни главу ни реп. Онда сам видео Фуада. Седео је стиснут између две девојке, а лице му је одавало толику срећу да је било тешко поверовати да је то исти Фуад. Очи су му биле као у лутка, деловале су као да плешу док је погледавао час једну, час другу девојку. Штипнуо би ону с десне стране, па намигнуо оној слева. Волео би да их је четири у соби с њим, све наге, тако да сваком руком и ногом може да дира по једну. Као да није знао да у просторији уз њега има и мушкараца. Није видео чак ни мене кад сам ушао. Мало сам ту постајао, па сам изашао и одвезао се.

Отприлике недељу дана касније поново сам отишао у кафе. Било је исто, али сад не само што је било много девојака, него је њихова одећа била разбацана по целом кафеу. Целабе и кафтани висили су с ексера и вешалица, а зигдун¹⁷ и доњи веш лежали су по клупама, чак и на тезги где је Фуад спремао чај.

Одлучио сам да тамо више не идем. У сваком случају, у то доба је било много кишних дана, и било је хладно и дувао је ветар. Али једног јутра ипак сам отишао, и нашао сам Фуада како тамо седи сам. Кад ме је видео, насмешио се.

Где си био све ово време?, упитао ме је.

Овде, у Тангеру.

Ниси био болестан?

Не. Био сам заузет.

Сео сам. Хтео бих чашу чаја.

Спреми сам. Уморан сам.

Спремио сам чај, извадио сепси и набулу, па смо пушили.

Кунем се, Дрисе, киф пушим једино кад ти дођеш. Оно што други овде доносе није киф. То је као да пушиш неки сунђер.

Иде ли посао добро?

Не, рекао је.

¹⁷ Широке, дуге мушке гаће, односно традиционални доњи део одеће који се носи испод целабе или кафтана.

Док смо разговарали, две младе Мароканке су ушле и селе. Фуад се окренуо и почео да разговара с њима, шалећи се о нечему што су само они међусобно могли разумети.

Знао сам одговор, али сам га питао јесу ли му те девојке рођаке, из чара.

Не. Изнајмиле су собу овде пре неколико дана. Живе доле.

Изненада се једна од њих окренула к мени и рекла: Напуни ми лулу.

Нисам желео да дозволим да ми балаве сепси својом плувачком. Жао ми је, рекох. Девојкама не дајем киф, чак ни цигарете. Узмите кока-колу.

Отворио сам две флаше и ставио их на сто, док је Фуад наставио да се смеје с њима, гуркајући их и штипкајући. После неколико минута, платио сам пића и отишао.

У наредних шест или осам месеци само повремено сам одлазио да видим Фуада, и сваки пут је владао све већи неред и прљавштина. Било је и све више девојака. Увек су биле тамо, јер неколицина их је ту живела, а друге су долазиле у посету. Био је купио још један кревет за собу у којој је спавао. То је било за девојке које не спавају с њим у његовом кревету.

Често сам им куповао пиће, понекад чак и храну из ресторана у бараци коју су Фуадови синови коначно довршили, и чекали су да им нешто кажем. Кад су видели да време пролази, а ја им се не обраћам, нити то намеравам, постали су нељубазни.

Једног дана, док сам се возио Тангером, видео сам једну од тих девојака како хода улицом. Стао сам и ушла је у ауто. Тражила је да је одвезем назад код Фуада.

Кад смо стигли на врх планине, у Рмилат,¹⁸ окренуо сам се к њој. Што не бисмо попили чај овде, у „Белведереу“?¹⁹

Одвезли смо се до тог кафеа и сели тамо, високо над водом. Виделе су се шпанске планине преко мореуза, а шума под нашим ногама изгледала је као да расте право из океана. Дао сам јој парче мацуна. Онда је са мном попушила неколико лула кифа.

После неког времена, упитао сам је шта јој је Фуад рекао о мени.

Никад ми није причао о теби.

То није значило ништа. Дао сам јој још кифа и наручио јој још једну чашу чаја, да је маџун брже ухвати. И понављао сам: Размисли добро. Сигурно ме је бар некад поменуо.

Коначно је рекла: Нећеш рећи ником? Баш ником?

Наравно да нећу. Не брини о томе.

Фуад прича толико лудости о теби да не може ни сам да их попамти. Сваки пут нам прича неку нову причу. Питали смо да ли ти можда не волиш девојке, а он је рекао: Тако је. Он воли само момке. Али приметиле смо да никад ниси с момцима и никад на њих не обраћаш пажњу. Онда је рекао да си у браку с неким назарећанином, а ми смо рекле: Шта? У званичном браку? А он је рекао: Да, у званичном. Мислио је да ћемо поверовати у то! Онда нам је једног дана рекао: Заправо, Дрис

¹⁸ Парк на северним падинама брда Џебел Кабир изнад Тангера, с лепим погледом на Гибралтарски мореуз.

¹⁹ Кафе у Рмилату.

никад није могао да буде ни са ким, ни с момком ни с девојком. Он сâм је неспособан, па подводи назарећанима и обезбеђује им шта год желе.

Смејао сам се. Нисам имао појма да ме Фуад толико мрзи. Шта је још говорио?

Није још много тога, осим што је касније рекао да дајеш туристима да те туцају у дупе за паре, а кад назарећани хоће да снимају филмове, налазиш им Мароканце које се скидају и чине пред камером све што им назарећани кажу.

То ме је наљутило. Приметила је то и брзо наставила. Али наравно, ми не верујемо ни у шта што он прича.

Ко га је питао да ли ја можда не волим девојке?

Ја, рекла је.

А шта те је навело да га то питаш?

Откад сам те први пут угледала на плажи, покушавам да те ухватим самог да разговарам с тобом.

Схватам. А то ниси успела. Па си закључила да не волим девојке и отишла си у кревет с неким полураспаднутим Фахсијем.²⁰ Подајеш се том старцу да ради с тобом шта му је воља. Још си млада. Да сам девојка, пре бих се полио сумпорном киселином но што бих дозволио да ме он пипне.

Девојка је спустила главу и зајецала.

Немаш разлога да плачеш, рекох јој. Идемо.

Још је јецала кад смо почели да се спуштамо низ планински обронак према плажи. Ако Фуад види да си плакала, зачудиће се, па ће те испитивати.

Обрисала је сузе, али кад смо стигли, чим је видео да она стиже са мном, Фуад јој је пришао и рекао: Где си га срела? Куда си ишла с њим? Кад си се договорила с њим да се нађете?

Шта ти смета, Фуаде?, упитао сам га. Срео сам је на улици и хтела је да дође овамо, и ево је. Дај нам две флаше кока-коле. Запалио сам и пружио лулу Фуаду.

Неки млади Американци седели су на клупи, мушкарац и две девојке. То ми је пријатељ, рекао им је Фуад. Устао сам и руковао се с њима.

Човек ме је питао на енглеском из које сам земље.

Кад сам му рекао да сам у својој земљи, казао је: Не изгледаш као Мароканац. Зашто не?

Мени више личиш на Сицилијанца.

Да, рекох. Сицилија је некад припадала Арапима.

Насмејао се као да сам му испричао виц. Напунио сам свој сепси и додао га њему. Узео је два добра дима и поново погледао у мене.

Овај киф, рекао је, стварно удара. Диван је.

Рекао ми је да су из Сан Франциска.

Чујем да је тамо боље него у Лос Анђелесу, рекох, а девојке се насмејаше. Њих троје су изнајмили једну од Фуадових соба под литицом. После неког времена пита-ли су ме хоћу ли поћи с њима доле. Видео сам како се Фуадово лице смрачило. Покушавао је да држи Американке на оку баш као и Мароканке.

Сишао сам с њима у њихову собу. Имали су на гомили много кофера, а преко асуре су ставили вунени прекривач. У угловима су била два нова душека, сваки са

²⁰ Човек из области Фахс код Тангера; овде погрдан назив.

по два јастука. Младић је извадио хашиша, па смо сели и почели да га мотамо у цигарете. Док смо то радили, девојке су спремале неку храну. Кад је била готова, једна од њих се попела у кафе и звала Фуада да сиђе да једе. Дошао је, али је јео у великој журби и опет је изашао.

Једна девојка је рекла: Тај Фуад није баш здрав у главу, је л' да? Стално ме хвата за руку. Шта хоће? Он је старац.

Фуад је добар човек, рекох јој, али је такав. Не обраћај пажњу. Чак и ако учини нешто што ти се не допада, прави се као да се ништа није догодило. Увек је такав.

Сада, кад сам одлазио у кафе, седео сам с Американцима у њиховој соби. Фуад никад није силазио ако сам ја ту. Показао сам младићу како да чисти и сече киф да би био као мој. Шокирао се видевши колико мора да се баци.

Имали су ланд ровер и стално су причали о томе како ће пропутовати Мароко, и показивали су на мапи места која намеравају да посете кад крену из Тангера. Сваке седмице су говорили: Одлазимо за неколико дана. Али су увек још остајали.

Девето поглавље

Једног дана сам изашао на плажу врло рано да видим хоће ли Американци са мном на пецање. Кад је Фуад видео да долазим, потрчао ми је у сусрет стазом, довикујући.

Знаш шта се десило?, викао је. Прошле ноћи неко је истоварио много шверцоване робе овде на моју плажу, а ја сам све преспавао. Има кифа свуда по стенама.

Шта?

Показао ми је велику кесу пуну кифа у праху. Погледао сам поближе и рекао му: То су само остаци које је неко фино исецкао.

Не, не!, рекао је. Дођи и погледај.

Па ме је повео на стене, и спустили смо се доле. Ту и тамо на стенама биле су гомиле тог праха кифа. Погледао сам океан и видео да су таласи високи и бесни, а ветар дува снажно. Чамац никако не би могао да приђе ни близу пунти. Стене попут оштрица жилета вире тик испод површине воде.

Отишао сам дуж стена до места где почиње песак и уочио отиске стопа начињене гуменим ђоном са цикцак шаром. Следили смо их и видели да воде право у кафе. Онда сам спазио отиске стопа који иду до тачке недалеко од места где је ланд ровер био паркиран. Сад није био тамо.

Где су Американци?, рекао сам.

Све су платили синоћ и отишли пре но што сам се пробудио.

Погледао сам га.

Фуаде, никакав чамац овде није дошао. Овде нису били кријумчари. Погледај отиске стопа. Следи их назад до плаже. Види ове овде. Исти су, зар не?

Сложио се да су исти.

То је било оно троје Американаца. Вероватно су секли киф синоћ пре поласка, а отпатке су изнели и бацили с литице, па су пали на стене уместо у воду.

Могао сам да замислим шта се десило. Девојке су отпад исецкале у прах да би га понеле, али их је младић натерао да све баце. Оставио сам Фуада у кафеу и

сишао да мало пецам. Дан је био добар и ухватио сам колико сам хтео. Кад сам се вратио горе у кафе, сео сам на неколико минута с Фуадом и једном од оних девојака. Онда сам се спремио да пођем.

Фуад је имао велику гомилу грађе испред врата. Требале су ми две добре даске јер сам правио кокошарник, па сам отишао да их узмем. Подигао сам даску и испод угледао јутани цак. Позвао сам Фуада.

Шта је ово?

Отворио га је да видим. Био је набијен пластичним кесама пуним истог оног кифа у праху.

Отараси се тога, рекох му. Баци то. Не ваља.

Ставио сам даске у гепек.

Не, рекао је. Пушићу то.

Погледао сам га и рекао: Схватам. Вратићу се сутра опет да окушам срећу.

Пошто сам највећи део рибе оставио код мајке, нешто сам однео код Бетсуле. Сео сам и испричао јој о Фуаду и његовом кифу у праху.

Имаће проблема с тим ако не буде пазио, рекла је.

У праву си. Хоћеш ли са мном на пецање сутра?

Уака. Одавно нисам била на плажи.

Касније тог поподнева отишао сам да седнем у кафе на Сук ел Бкару.²¹ Абдел-малек је дошао с једним старијим мушкарцем, а с њима су били један млади Италијан и његова жена. Пушили смо и разговарали око сат времена, а кад сам пошао, обећао сам да ћу их све покупити сутрадан ујутру и одвести до Фуадовог кафеа.

Наредног јутра, пошто је Бетсул већ била у ауту, позвао сам осталих четворо и одвезао их у кафе. Онда смо Бетсул и ја провели неколико сати доле на стенама, пецајући и пушећи киф. Кад смо се попели у кафе, сви су били увучени у врло жив разговор, а Фуад је изгледао изузетно узбуђено. Прекинуо сам их и рекао Абдел-малеку: Идем ја сад. Да ли ти и твоји пријатељи желите да вас вратим у Тангер?

Поскочили су и узели своје торбе за плажу, и одвезао сам их у град.

Сутрадан сам морао да возим мајку у Сиди Ларби. Био је већ скоро мрак кад сам успео да дођем у кафе на Сук ел Бкару, близу моје куће. Кад сам ушао, Си Ахмед ме је позвао, па сам сео с њим.

Онај старац, онај Абделмалеков пријатељ кога си јуче одвезао на плажу, почео је, он је идиот. По подне је дошао овамо с великом корпом, па је сео у башту иза Мајмона. Мотао сам се тамо и приметио сам да има гомилу пластичних кеса пуних кифа. Рекао је да ће га испресовати и направити од њега хашиш. А мало касније ушли су инспектори из Управе.²² Један је изашао право у башту и извукао кесу из корпе. Повикао је: Чија је ово корпа? А старац је рекао: Моја. Инспектор је испитивао кесу коју је држао, па је упитао старца: Одакле ти ово? А старац је рекао: Неко је то купио од неког другог и дао мени. Било је то у кафеу код плаже, тамо код Чар ел Балија. Онда су га одвели и узели његову корпу. А пре неких сат времена дошао

²¹ Трг у Тангеру.

²² Државна управа за киф и дуван, служба која је контролисала монопол над дуваном и сродним производима. Од 1912. до 1954. промет канабиса је у Мароку контролисала држава, под француским протекторатом.

је Абделмалек и рекао да управо долази с плаже и да су тамо жандарми. Власника су везали лисицама и морао је да гледа како му растурају кафе, тражећи још кифа.

Кад сам то чуо, знао сам да ће мене следећег потражити. Извини начас, рекох, па сам журно изашао у башту и сакрио свој киф и сепси. Онда сам се вратио унутра и запалио маркизу. Још сам је пушио кад се пред кафеом зауставио ауто из Управе.

Један човек је ушао унутра и рекао: Ко је Дрис Таферсити?

Устао сам, а он је затражио да изађем с њим до његовог аута. Унутра је седео Фуад с другим инспекторима. Човек који ме је довео показао је на њега. Познајеш ли овог човека?

Наравно. То је Фуад. Држи кафе тамо на плажи.

Шта знаш о њему?

Не знам много. То је мали кафе, он се труди да живи од тога.

Не знаш ништа друго о њему? О томе да продаје киф?

Не. Он никад није продавао киф. Али знам шта се десило. Неки Американци у ланд роверу бацили су много праха, а он га је нашао. Није ваљао. Ако га је продао, не знам ништа о томе.

Срце ми је брзо ударало.

А онај старац и двоје Италијана нису се вратили овамо у Тангер с тобом, твојим аутом?

Јесу. Одвезао сам их тамо и отишао да пецам. Кад сам завршио, питао сам хоће ли да их повезем назад, па су узели своје торбе и ушли у ауто са мном и вратио сам их у град.

Отвори ауто, рекао ми је инспектор. Онда су га помно претражили. Кад су завршили, онај исти човек се окренуо к мени и рекао: Извини на узнемиравању.

Отприлике у наредних недељу дана чуо сам целу причу о томе шта се десило. Кад је Италијан видео кесе пуне праха које је Фуад држао у кафеу, рекао је Абделмалеку да хоће да купи мало. Абделмалек је одвео Фуада на страну и платио му четрдесет хиљада франака за целу количину. После тога је све продао Италијану за двеста шездесет хиљада, обећававши да ће му то старац испресовати у плочице. Затим је Абделмалек чуо да је старац ухапшен. Појурио је у хотел где је Италијан са женом одсео и рекао им да оду из Марока што пре могу. Није хтео да се упетљају с полицијом, јер ће рећи да им је он продао киф. Италијани су првим авионом одлетели из Букалфа,²³ Абделмалек је задржао њихов новац, а Фуад и старац су затворени у подрум комесаријата.

У остави Фуадовог кафеа увек сам држао неку одећу и опрему за пецање. Неколико седмица касније, кад сам отишао да погледам, нашао сам врата изваљена са шарки, а све унутра или поразбијано или покрадено. Момак из чара седео је на клупи. Сишао сам и поразговарао с њим. Рекао је да мисли да један Фуадов син има моју кошуљу. Кад сам то чуо, отишао сам до плаже на северној страни, иза пунте, где је неколико Фуадових синова радило за једну грађевинску фирму из града. Ископавали су песак. Видео сам да један носи моју кошуљу и упитао га одакле му.

Нашао сам је на путу, рекао је.

²³ Назив дела Тангера у ком се налази градски аеродром.

Натерао сам га да је скине. Онда сам се с њом вратио у кафе и пажљиво претражио све просторије, али није било ничег мог.

За месец дана, отприлике, одржано је Фуадово суђење. Нико у Чар ел Балију није имао ауто, а требало је да Фуадова породица буде у Тангеру да му помаже на суду, па сам их возио и враћао из чара у град све док Фуад није послат у затвор. Обилазио сам га тамо и односио му храну и цигарете.

После три месеца је пуштен. Кафе није био ни отворен ни затворен. Власти су му одузеле дозволу. Врата су била отворена и Фуад је тамо стајао, али није му било дозвољено да ишта продаје. Шта год прода, макар чашу чаја, морало се платити тајно. Тако је трајало месецима.

Једног дана, кад смо ту били само нас двојица и пушили, поменуо сам му онај киф. Сећаш ли се кад сам ти рекао да бациш киф, да немаш никаква посла с тим?

Да, Дрисе, одговорио је.

Али он је био човек неспособан да мисли и поново би једног дана урадио исто ако му се укаже прилика.

Десето поглавље

Бетсулину мајку поново су позвали у Кенитру, јер јој је зет имао саобраћајни удес. Често сам куповао храну на тржници, носио је код Бетсул и спремао вечеру. После тога, уз киф и чај, свирао сам дарбуку²⁴ док је Бетсул плесала, а Зинеб је тапшала и певала. Понекад бих тамо преноћио, спавао сам сâм у празној соби, или неко време с Бетсул, ако би Зинеб некуд изашла. Све је ишло добро док једне вечери нисмо имали неспоразум.

Пре вечере смо заједно сели и појели мало мацуна уз чај и киф. Кад је дошло време за вечеру био сам толико м'хашиш²⁵ да сам мислио само о томе да одведем Бетсул у кревет. Гледала ме је док смо јели, а ја сам је позвао очима. Касније, кад је Зинеб начас отишла у кухињу, Бетсул је пришла и прошаптала ми у уво: Радо бих, Дрисе, али је погрешно време у месецу.

Нема везе, рекох јој. Неке друге ноћи.

Онда је прошаптала: Што не спаваш са Зинеб?

Зурио сам у њу.

Онда сам одвратио поглед и насмејао се. Зинеб је ушла и села поред Бетсул. Пустио сам с траке Лукилијеву андалузијску музику. Њих две су још разговарале кад сам устао и пожелео им лаку ноћ. Отишао сам у празну собу, легао у кревет и заспао. Онда сам се нагло пробудио и схватио да је неко са мном у кревету и љуби ме. Отворио сам очи, али соба је била мрачна и нисам могао видети ко је. Усправио сам се у кревету, а девојка ме је загрлила и рекла: Ја сам, Зинеб.

Устао сам и отворио капке, те је светлост с улице ушла у собу. Онда сам погледао Зинеб. Не могу. Не могу.

²⁴ Тарабука; перкусиони инструмент, мали бубањ тела у облику изврнутог врча с кожом само с једне стране.

²⁵ Пун хашиша, опијен хашишом.

Скочила је и истрчала из собе. Поново сам заспао. Ујутру су обе девојке биле љуте на мене.

Шта је било? Зашто ме тако гледате?

Идем до бакалнице, Бетсул је рекла Зинеб. Брзо се враћам.

Кад је изашла, окренуо сам се к Зинеб. Ти си луда. Зар мислиш да ћу спавати с тобом док је Бетсул ту, у кући?

Али она је то хтела!

Имаш кратку памет, рекох јој. Чак и Бетсул има дужу. Видимо се овде по подне. У реду?

Да, рекла је и изашла.

Бетсул се вратила и још је деловала раздражено. А шта је теби?, упитах је.

Баш ништа.

Глумац је умро пре завршетка филма. Је ли у томе ствар?

О чему причаш?

Не знам, рекох.

Спремао сам се да изађем. Бетсул ми је спустила длан на руку и покушала да ми погледа у очи.

Хтела сам да будеш срећан, Дрисе. Само сам мислила на тебе.

И ја сам само мислио на себе.

Отворио сам врата и изашао.

Једанаесто поглавље

Целог преподнева, док сам се возио тамо-амо по Тангеру, мислио сам на Зинеб. Била је врло млада и није разумела како раде људски умови и срца. Осећао сам да сам грубо поступио према њој. Сетио сам се како ме је бранила од Фуадових напада и како је због тога остала без Абдалаха, те сам одлучио да будем нежнији према њој кад се видимо тог поподнева.

Кад сам се вратио код Бетсул, Зинеб је већ била тамо, помагала јој је да спреми ручак. Јели смо сви заједно, а онда ме је Зинеб замолила да је одвезем кући.

Био је леп дан. Кад је Зинеб села на седиште поред мене, рекох да бих се радо провозао по околини. Била је одушевљена.

Отишли смо у Дипломатску шуму²⁶ и тамо поседели у башти кафеа, а онда сам помислио да пођемо обалским путем назад у Тангер и да успут свратимо код Фуада.

²⁶ Шумски комплекс западно од Тангера, недалеко од обале и аеродрома, у време када је Тангер као Међународна зона био омиљено излетиште страних дипломата. (Тангер је имао јединствен политички и правни статус од 1923. до 1956. године. Град није припадао ни Француској ни Шпанији ни Мароку у уобичајеном смислу, већ је био Међународна зона којом је заједнички управљало више држава. Међу њима су биле Француска, Шпанија, Велика Британија, Италија, Белгија, Португал, Холандија, касније и друге земље, у различитим периодима. Формално је град и даље признавао суверенитет мароканског султана, али је стварну управу водила међународна администрација. Због тог посебног статуса Тангер је постао велика слободна лука, финансијски центар, уочиште трговаца, дипломата, уметника, шпијуна, кријумчара и политичких избеглица и град

Чим смо ушли, знао сам да смо погрешили што смо дошли. Кафе је био препун људи из чара, многи од њих били су Фуадови рођаци. Видео сам да Фуад гледа Зинеб и мења му се израз лица, и схватио сам да је није заборавио, упркос свему што се одиграло откад ју је био видео. Правио сам се да не знам да су се већ срели и представио сам Зинеб Фуаду.

Погледао ју је врло оштро. И ти се усуђујеш да опет дођеш овамо?, викнуо је.

Стао сам испред Зинеб. Ма шта да се деси, дуговао сам јој да не дозволим да је Фуад истера.

Шта је било, оче Фуаде?, рекох.

Она не може да долази овамо. Изазива невоље. Немам шта с њом да причам.

Није дошла да види тебе. Дошла је да гледа океан. Дошла је са мном. Ја сам је довео.

Не желим да је видим овде, Дрисе, рекао је, прилазећи нам.

Остаће док је ја не изведем, рекох му.

Шта рече?

Нико у соби није мрдао, сви су нас гледали.

Ништа ти нажао није учинила, рекох. Али довољно је бистра да зна разлику између истине и лажи. Зато не желиш да је послужиш.

Нећу да је услужим и не желим да буде овде! И Фуад је дигао руку и покушао да ме заобиђе. Зинеб се окренула и истрчала напоље.

Дрисе, хајде, говорила је. Молим те! Хајдемо!

Пружио сам руку, ухватио је за зглоб и држао. Онда сам се окренуо назад према Фуаду. Шта имаш против мене? Имаш ли икакав разлог да говориш о мени тако како говориш?

Само је зуррио у мене.

Увек сам ти био пријатељ. А кад си видео да сам ти још увек пријатељ након свега што си причао, шта ти је било на памети? Зар си мислио да ми нико неће дојавити све те лудости које говориш о мени?

Какве лудости сам говорио о теби?

Осврнуо сам се на остале и насмејао се. Ако се ти не сећаш, има многих који се сећају. Нећу да ти наводим списак. То није било јуче. Говориш већ годинама. Без прекида, лажи и увреде.

Фуад више није изгледао љутито. Уста су му била отворена.

Не можеш да разумеш, ако сам знао све што причаш о мени, зашто сам наставио да ти будем пријатељ. Наставио сам зато што сам мислио, кад видиш како се односим према теби, можда ћеш се променити и престати да шириш тај отров. Неко други би се променио. Али ти не. Сутра ћеш бити оно што си и данас, а то је ништа. Не постојиш. Купио сам твој живот за мало нане и нешто кифа. Није много коштало, али је било више но што вредиш.

Ах, сад тражиш да се потучемо!, повикао је.

у ком су се мешали арапски, берберски, француски, шпански и енглески језик. Мухамед Мрабет рођен је 1936. и одрастао је управо у том Тангеру. Када су његове приче почеле да настају шездесетих година, град је још носио снажан печат међународног периода.)

Не, Фуаде. Грешиш. Чак и ако ме удариш, нећемо се потући. Зато што желим да победим у овој игри, а ако те пипнем, губим. Увек сам ти био пријатељ, и кад одем одавде данас и даље ћу бити твој пријатељ. Не можеш ништа учинити да то промениш. Ако се потучеш, тући ћеш се сам, не са мнош. Стар си човек, а још ниси ништа научио. Ниси у стању да мислиш ни на шта осим на себе. Боље би било да почнеш да размишљаш о томе шта ћеш рећи Алаху, јер Он ће знати како да ти нанесе патњу.

Још увек је стајао ту и зурио у мене као да сам се претворио у гомилу песка пред његовим очима. Онда сам повукао Зинеб са собом у ауто и одвезао се стазом.

Никад се тамо нисам вратио, али једног дана, отприлике годину дана касније, срео сам Абделмалека, који је претходног дана био у Фуадовом кафеу.

Причали смо о кафеу и о онима који су долазили кад је био тек отворен, рекао ми је Абделмалек. А Фуад је рекао: Дрис је био најбољи од свих. Он је био прави пријатељ.

Погледао сам Абделмалека.

Истина је! То је рекао.

(С енглеској превео Иван Рагосављевић)